

TRUDNOŚCI GOSPODARCZE W NRF I POMYŚLNY ROZWÓJ GOSPODARKI NRD

Podczas gdy obóz kapitalistyczny ma dość zajęcia ze sprawą trwającej recesji gospodarczej, gdy w wielu krajach występuje stagnacja lub spadek produkcji przemysłowej, dotychczasowy stały, szybki rozwój gospodarczy krajów socjalistycznych doznał nowego silnego impulsu. Chińska Republika Ludowa w dwóch kolejnych latach dwukrotnie podwoiła produkcję stali. Związek Radziecki rozpoczyna swój gigantyczny plan siedmioletni, który ma być decydującym krokiem na drodze do stworzenia podstaw komunizmu, a Niemiecka Republika Demokratyczna uzyskała w r. 1958 procentowy przyrost produkcji przemysłowej $3\frac{1}{2}$ razy większy niż Niemiecka Republika Federalna.

Przyrost produkcji w %

Rok	NRD	NRF
1956	6,3	7,9
1957	7,4	5,7
1958	10,9	3,1

Rok 1958 był w NRD rokiem gwałtownego wzrostu produkcji we wszystkich gałęziach przemysłu. Natomiast w NRF niewielki w stosunku do lat ubiegłych przyrost jest wynikiem kompensat bardzo rozpiętej skali rozwoju poszczególnych gałęzi przemysłu. W szeregu przemysłów trwają nadal zaburzenia noszące wyraźne znamiona kryzysu nadprodukcji¹.

Najważniejszym i najkłopotliwszym problemem gospodarczym w NRF jest w dalszym ciągu problem węgla². Dzisiaj mówi się już wyraźnie o kryzysie nadprodukcji, a górnictwo węglowe próbuje stosować coraz to nowe środki dla opanowania pogarszającej się sytuacji. Pierwszym środkiem, jaki zastosowano, był zakaz zawierania nowych umów importowych, obowiązujący od jesieni 1958 r. Według oficjalnych statystyk import węgla w r. 1958 zmniejszył się o 5,7 mln ton w stosunku do roku poprzedniego, a udział węgla amerykańskiego w tym spadku importu wyniósł 4,7 mln ton.

Drugim sposobem była próba zahamowania ofensywy paliw płynnych. Z końcem r. 1958 zawarto umowę kartelową między górnictwem węglowym a konkurencyjnymi przedsiębiorstwami importu i handlu paliwem olejowym. Umowa ta, reglamentująca import i sprzedaż olejów, weszła w życie od lutego br. Jak dalece stosowanie jej będzie miało dodatni wpływ na sytuację węgla, trudno w tej chwili ocenić. Pewien sceptycyzm co do korzyści dla przemysłu węglowego byłby uzasadniony tym, że na rynku pojawiają się pokaźne ilości olejów importowanych przez outsiderów.

Trzecim najradzykalniejszym sposobem rozwiązania problemu jest ograniczenie wydobycia węgla związane z racjonalizacją produkcji i obniżeniem kosztów oraz cen. Sposobu tego próbowały dokonać przede wszystkim duże przedsiębiorstwa, jak *Gelsenkirchner Bergwerks A.G.*, lecz wyniki tej akcji były dotąd niezbyt zachęcające.

Mimo znacznej ilości świętówek, które pozwoliły zmniejszyć produkcję o 3,8 mln t, i zmniejszenia się ilości górników pracujących pod ziemią prawie o 20 tys. wydobycie w roku 1958 (132,6 mln t) zmniejszyło się zaledwie o $\frac{1}{2}$ mln t w stosunku do r. 1957. Wydajność pracy, liczona na osobę i zmianę, zwiększyła się z 1,59 na 1,64 t. Nawet wprowadzenie pięciodniowego tygodnia pracy dałoby, zdaniem fachowców, tylko przejściowy spadek wydobycia wobec dużych możliwości racjo-

¹ Patrz „Przegląd Zachodni“, 5/58, s. 190—192.

nalizacji pracy. Natomiast radykalne ograniczenie wydobycia przez zamknięcie części kopalń wywołałoby poważne trudności natury gospodarczej, finansowej i społecznej, których rozwiązanie wymagałoby dłuższego czasu. Wszystkie dotychczas zastosowane środki zmierzające do opanowania kryzysu, nie dały na razie widocznych wyników, gdyż główny problem, tj. stały, wielki import węgla amerykańskiego na podstawie długoterminowych umów, nie został rozwiązany. Dokładnie nie wiadomo, na jakie ilości opiewają te umowy; szacunkowo wymienia się 15 do 18 mln ton na najbliższe trzy lata.

Do masowych zwolnień i zamknięcia części kopalń rząd NRF nie mógł dopuścić ze względów politycznych. Wobec rosnących hańd węgla i zwiększających się ilości świętówek, a zwłaszcza pod naciskiem masowych demonstracji górników w Bochum, nie pozbawionych akcentów politycznych, rząd NRF był zmuszony do powzięcia jakichś natychmiastowych decyzji. W wielkim pośpiechu i przy znacznej opozycji parlament uchwalił wprowadzenie cła w wysokości 20 DM od tony węgla importowanego z krajów nie należących do Wspólnoty Węgla i Stali i równocześnie ustalił kontyngent bezcłowego importu w wysokości 5 mln t.

Cło na węgiel pomyślane zostało przez min. Erharda jako środek, mający stanowić zachętę do rozwiązania umów importowych na zasadach kupieckich. Nie będzie to jednak łatwe, gdyż dostawcy amerykańscy nie okazują chęci do stornowania umów bez poważnych odszkodowań. Nie wiadomo również, w jakim stopniu właściciele statków, z którymi zawarto stałe umowy frachtowe, skłonni będą do rozwiązania umów. Ze strony wielkich konsumentów węgla (elektrowni, gazowni) podniesiono zarzut, że zakłady ich nastawione są na używanie określonych gatunków węgla amerykańskiego i brak ich może być szkodliwy dla produkcji. Słowem, skuteczność cła budzi mnóstwo wątpliwości. Dziennik „Die Welt” z 21. 2. br. pisze:

„Tak doszło do wprowadzenia nieszczęśliwego cła na węgiel, który prawie wszystkich gniewa, wielu szkodzi, a właściwie nikomu nie pomaga. Nie można na razie przewidzieć, czy choć o jedną tonę zmniejszą się przez to hańdy węgla”.

Kryzys węglowy objął również inne kraje, należące do Wspólnoty. Wysoka władza Wspólnoty po dwudniowych naradach, połączonych z burzliwymi dyskusjami, doszła do przekonania, że trudności w zbycie węgla nie zostaną usunięte przy pomocy dotychczasowych środków i że należy ograniczyć wydobycie, ustalając dla poszczególnych krajów kontyngenty produkcyjne przy równoczesnym hamowaniu importu z innych krajów. Górnicy mieliby przy wprowadzaniu świętówek zagwarantowane płace minimalne.

Nie tak groźne wprowadzić, lecz dotkliwe objawy kryzysu wystąpiły również w przemyśle żelaza i stali. Dziesięć tysięcy robotników hutniczych stało się już ofiarą redukcji, o jakiej mówili przemysłowcy w ubiegłym roku. Produkcja surowki żelaznej i stalowej spadła o 9%, względnie 7%, a produkcja stali walcowanej o 7,5%. Produkcja odlewni, która już w r. 1957 spadła o 4%, cofnęła się jeszcze o 7% z górą. Łączna produkcja całego przemysłu żelaza i stali była w ciągu r. 1958 średnio o 8% niższa niż w r. 1957. Produkcja z grudnia 1958 r. była niższa o 18% od produkcji z grudnia 1957 r. Dotychczas unieruchomiono 24 piece wysokie oraz 61 pieców Siemens-Martin i elektrycznych. Zdolność produkcyjna przemysłu stalowego wykorzystana jest w około 70%. Widoki na złagodzenie kryzysu nie ziściły się i proces ograniczania produkcji jeszcze się nie zakończył. Tym dotkliwiej kryzys jest tu odczuwany, że przemysł stalowy rozbudowywał swoją zdolność produkcyjną w sposób dosyć beztrudny i dlatego dzisiaj zaledwie około dwóch trzecich tej zdolności jest wykorzystywane.

Takie same trudności, jak w produkcji najważniejszych surowców podstawowych, występują w przeciwnym biegunie produkcji, tj. w najważniejszych przemysłach konsumpcyjnych. W przemyśle tekstylnym produkcja spadła w stosunku do r. 1957 o 6%, w przemyśle odzieżowym o 4%. W obu tych przemysłach, które w końcu r. 1957

zatrudniały prawie milion ludzi, ilość zatrudnionych na koniec 1958 r. spadła o 65/m, tj. o 7%. Mimo to w setkach zakładów wprowadzono skrócony czas pracy.

Nie lepiej się dzieje w przemyśle garbarskim i obuwniczym. Produkcja zmniejszyła się tu o 4% względnie o 2%. Na koniec r. 1958 produkcja obuwia była o 10% niższa niż w roku poprzednim.

Stan zamówień nie daje żadnych podstaw do nadziei na rychłą poprawę sytuacji w przemyśle konsumpcyjnym. W przemyśle tekstylnym nowe zamówienia stanowią zaledwie ok. 90% obecnych niskich obrotów, a w całym przemyśle konsumpcyjnym ok. 93%. Dla jednej trzeciej robotników przemysłowych Niemiec zachodnich rozpoczęła się kryzys i nic nie zapowiada jego bliskiego końca.

Rozwój nielicznych tylko gałęzi przemysłu dał w ogólnym rachunku przyrost produkcji w r. 1958. Są to przede wszystkim: przemysł samochodowy i elektrotechniczny. Przemysł samochodowy powiększył swoją produkcję o 19%, w czym główny udział mają samochody osobowe, przy równoczesnym spadku produkcji pojazdów dwukółowych. Produkcja samochodów ciężarowych zaczęła się podnosić dopiero w drugiej połowie roku.

Przyrost produkcji w przemyśle elektrycznym wyniósł 11%. Wzrost produkcji motorów i generatorów był stosunkowo nieznaczny, natomiast poważnie wzrosła produkcja dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku. Przemysł chemiczny podniósł ogólnie produkcję o 7%, przemysł jednak włókien syntetycznych objęty był stagnacją ze względu na sytuację w przemyśle tekstylnym. Przemysł budowy maszyn, szczególnie ważny z powodu wielkości obrotów i ilości zatrudnionych i uważany za barometr sytuacji w całej gospodarce zachodnionieemieckiej, wykazał przyrost produkcji w wysokości 1%, podobnie jak przemysł okrętowy. Wpływ zamówień w obu tych przemysłach, a zwłaszcza w przemyśle okrętowym, był w r. 1958 niższy niż w roku poprzednim. „Demag”, jedno z najznaczniejszych przedsiębiorstw budowy maszyn w Niemczech zachodnich, zanotowało zmniejszenie portfela zamówień o 20%. W stoczniach hamburskich przeciętny miesięczny wpływ zamówień na nowe statki spadł w stosunku do r. 1956 o 1/4. Mniejsze stocznie hamburskie ostatnie posiadane zlecenia wykonały na wiosnę tego roku.

Dosyć ciemnego obrazu sytuacji w przemyśle nie rozjaśniają stosunki w handlu. W handlu zagranicznym obroty zwiększyły się o 0,5%. Wartość przywozu zmniejszyła się o 1,7% wskutek korzystnego kształtowania się *terms of trade* w stosunku do krajów surowcowych, wartość natomiast wywozu zwiększyła się o 2,5%. Jeżeli porównamy ten wskaźnik przyrostu ze wskaźnikami lat ubiegłych — 1955 r. — 16,7%, 1956 r. — 20,0%, 1957 r. — 16,5%, to możemy powiedzieć, że i w tej dziedzinie gospodarki nastąpiła stagnacja.

Widoki na przyszłość są dla handlu zagranicznego również niezbyt korzystne. Będzie on zależny nie tylko od sytuacji gospodarczej pozostałych krajów kapitalistycznych, lecz i od niedawno wprowadzonych zmian w polityce walutowej i kredytowej. Wprowadzenie ograniczonej wymiennalności walut w dziesięciu krajach europejskich jest niedwuznacznym wyrazem zaostrzenia się walki konkurencyjnej na kapitalistycznym rynku światowym, a w szczególności między krajami zachodnioeuropejskimi.

Obok walki funta szterlinga z dolarem o pozycję pierwszej waluty świata kapitalistycznego, wprowadzenie wymiennalności walut zaostrzy walkę między głównymi konkurentami Europy zachodniej, tj. Anglią i NRF. Walka ta będzie na pewno bardzo ostra, zwłaszcza że NRF żywi ambicje dorównania wielkim mocarstwom finansowym świata: Stanom Zjednoczonym i Wielkiej Brytanii. Pomyślny stan bilansu płatniczego NRF i nagromadzenie rezerw dewizowych pozwoliły zająć jej poważne miejsce jako wierzycielowi międzynarodowemu. Po udzieleniu Francji kredytu w r. 1958 ogólne zadłużenie państw kapitalistycznych wobec NRF przekroczyło sumę miliarda dolarów.

Państwowy Centralny Zarząd Statystyczny NRD ogłosił w prasie sprawozdanie z wykonania planu gospodarczego w r. 1958. Porównanie wyników gospodarczych NRD z przedstawioną wyżej sytuacją NRF jest bardzo wymowne.

Sprawozdanie stwierdza ogólnie, że tempo rozwoju gospodarczego NRD było w r. 1958 nadal szybkie, a poziom życia ludności znacznie się podniósł. Z okazji V Zjazdu Niemieckiej Socjalistycznej Partii Jedności robotnicy powzięli szereg zobowiązań, których wykonanie przyczyniło się znacznie do przekroczenia planowych zadań: w stosunku do r. 1957 produkcja przemysłowa wzrosła do 111%, a wydajność pracy w przemyśle socjalistycznym do 109%. Rolnicza produkcja *brutto* wzrosła do 107%.

Dochody ludności wzrosły w r. 1958 o 3,1 mld DM, co przy równoczesnym wzroście obrotów handlu detalicznego do 110% w stosunku do roku ubiegłego daje pogląd na wzrost stopy życia ludności.

W szczegółach wykonanie planu przedstawia się następująco:

Plan produkcji przemysłowej *brutto* wykonano w 102,8% przy czym zwraca uwagę rosnące tempo przyrostu produkcji. Tak więc przyrost wyniósł

w r. 1956 w stosunku do r. 1955	—	6,2%
„ „ 1957 „ „ „ 1956	—	7,7%
„ „ 1958 „ „ „ 1957	—	10,9%

W kwocie bezwzględnej przyrost wartościowy produkcji w r. 1958 wyniósł — w stosunku do r. 1955 — 12,8 mld DM. Udział przedsiębiorstw uspołeczniczonych w całości produkcji przemysłu socjalistycznego wyniósł w r. 1958 — 89,0%, udział przedsiębiorstw prywatno-państwowych — 3,2%.

Przedsiębiorstwa przemysłowe, kierowane centralnie, wykonały plan przeciętnie w 102%, osiągając przyrost produkcji 110,8%. W przedsiębiorstwach terenowych, których udział w ogólnej produkcji przemysłowej wzrósł w r. 1958 z 25,8% do 33,0%, wykonanie planu wyniosło 104,3%, a przyrost produkcji 111,1%. Z porównania tych wskaźników widać względnie szybszy rozwój przedsiębiorstw terenowych. Przeprowadzona w r. 1958 reorganizacja zarządzania przemysłem, idąca w kierunku decentralizacji, dała, jak się okazuje, korzystne wyniki. Powiększyła się znacznie ilość przedsiębiorstw prywatno-państwowych (z 440 na 1542) oraz spółdzielni rzemieślniczych (z 295 na 2584).

Dodatnie rezultaty osiągnięto również w zakresie obniżki kosztów własnych; np. przemysł metalowy kierowany centralnie, obniżył koszty o 5,9% w stosunku do roku poprzedniego, a przemysł lekki o 2,9%.

Największy nacisk położono w r. 1958 na produkcję dóbr konsumpcyjnych, zwłaszcza dóbr trwałego użytku². Np. w przemyśle metalowym produkcja skuterów wzrosła w stosunku do roku poprzedniego do 130%, kuchni elektrycznych do 134%, telewizorów do 166%, lodówek domowych do 210%. W przemyśle lekkim przyrost produkcji był również poważny. Np. produkcja tkanin perlonowych osiągnęła 146% produkcji roku poprzedniego, odzieży dziecięcej — 143%, wełny czesankowej — 128% itd. W przemyśle spożywczym wzrosła produkcja cukru do 122%, serów do 125%, mięsa do 110% produkcji r. 1957.

Sprawozdanie podkreśla znaczny wzrost inwestycji. Zainwestowano ogółem 12,1 mld DM, tj. 115% sumy zainwestowanej w roku poprzednim. Plan produkcji budowlanej wykonano tylko w 97,6%, przy czym zwraca uwagę większa sprawność miejscowego przemysłu budowlanego, który plan swój wykonał w 101,4%. W budownictwie mieszkaniowym zanotowano wprowadzenie wzrost produkcji do 103,8% w stosunku do r. 1957, sprawozdanie jednak nie uważa tych wyników za zadowa-

² Zwrócić należy na to uwagę omawiając wykonanie planu za III kwartał 1958 r. w „Przeglądzie Zachodnim“, nr 6/58, s. 428.

lające. Podkreśla się, iż rezultaty mogłyby być lepsze przy odpowiedniej opiece władz miejscowych nad budownictwem.

W rolnictwie i leśnictwie uzyskano znaczny postęp, tak w dziedzinie produkcji jak i struktury rolnej. Produkcja *brutto* wzrosła do 106,7% w stosunku do roku poprzedniego, a udział gospodarstw socjalistycznych w produkcji wyniósł 39,8%. Rolnicze spółdzielnie produkcyjne powiększyły swoją wydajność w znacznie wyższym stopniu niż rolnicy indywidualni, co dowodzi wyższości socjalistycznej gospodarki zespołowej nad indywidualną.

Rolnictwo NRD osiągnęło w r. 1958 najwyższą z notowanych dotychczas wydajności zbóż w stosunku do uprawianej powierzchni, mianowicie 25,2 q z hektara. W gospodarstwach państwowych wydajność wyniosła 26,7 q, w spółdzielniach produkcyjnych 25,3 q, w gospodarstwach chłopskich 25,1. Również zbiory buraków cukrowych wzrosły do 105,3%, przede wszystkim dzięki podniesieniu się wydajności w gospodarstwach państwowych i spółdzielczych.

Ewolucja struktury rolnej w kierunku socjalizacji rolnictwa zrobiła znaczne postępy, co ilustrują następujące liczby dotyczące rozwoju spółdzielni produkcyjnych w latach 1956—1958:

	Rok 1956	1957	1958
liczba spółdzielni produkcyjnych	6.281	6.691	9.637
liczba członków	219.599	229.026	352.938
powierzchnia użytków rolnych w 1000 ha	1.501	1.632	2.386
udział spółdzielni produkcyjnych w ogólnym areale użytków rolnych	23,2%	25,2%	37,0%

Obroty handlu zagranicznego wyniosły w r. 1958 14,3 mld rubli, wzrastając w stosunku do roku poprzedniego do 104,2%. Zacieśniała się współpraca z krajami obozu socjalistycznego. Udział obrotów z tymi krajami w ogólnych obrotach wyniósł 74%; w stosunku do r. 1957 obroty z nimi wzrosły do 105%, natomiast z krajami kapitalistycznymi tylko do 102%. Rozwijały się pomyślnie stosunki handlowe z państwami antyimperialistycznymi, jak Zjednoczona Republika Arabska, Sudan i Indonezja. Obroty handlowe z tymi krajami wzrosły w granicach od 172% do 117%.

Przewidziane umową obroty z NRF wykonane zostały tylko w 74% ze względu na stosowaną przez NRF w okresie od kwietnia do sierpnia taktykę przewlekania wykonania umowy.

Handel detaliczny powiększył swoje obroty do 109,5% w stosunku do roku ubiegłego. Zniesienie kart żywnościowych oraz szereg związanych z tym zarządzeń przyczyniły się do dalszej poprawy stopy życiowej ludności. Obroty środkami żywności wzrosły do 112%, a obroty towarami trwałego użytku, jak meble, odbiorniki radiowe, telewizory, zegarki, skutery, lodówki itp., zwiększyły się do 113%.

Jak wynika z przedstawionych wyżej danych, rozwój gospodarczy Niemieckiej Republiki Demokratycznej postępuje nadal wielkimi krokami, świadcząc o dużej sprawności gospodarki socjalistycznej.

Tadeusz Krajczycki

Z r ó d ł a: „Der Wirtschaftsinstitut“. Bericht 2/59, „Wirtschaftsdienst“, 2/59, „Die Wirtschaft“ z 26. 2. 59, „Die Welt“ z 22. 2. 59.

MOWA TEMATEM SPECJALNEGO CYKLU WYKŁADÓW W NRF

Problemem, cieszącym się dużym zainteresowaniem w Niemczech zachodnich, jest zagadnienie mowy. W książce zbiorowej zatyt. „Deutscher Geist zwischen gestern und morgen“ jeden z autorów pisze: